

Het andere, de moralisering van de waanzin

Jet Isarin

An essay on man

*Know then thyself, presume not God to scan;
The proper study of mankind is man.
Placed on this isthmus of a middle state,
A being darkly wise, and rudely great;
With too much knowledge for the sceptic side,
With too much weakness for the stoic's pride,
He hangs between; in doubt to act or rest;
In doubt to deem himself a god, or beast;
Born but to die, and reasoning but to err;
Alike in ignorance, his reason such,
Whether he thinks too little, or too much;
Chaos of thought and passion, all confused;
Still by himself abused, or disabused;
Created half to rise, and half to fall;
Great lord of all things, yet a prey to all;
Sole judge of truth, in endless error hurled;
The glory, jest, and riddle of the world!*

Alexander Pope

De waanzin. Een dubbelzinnig begrip voor een dubbelzinnige ervaring. Een begrip dat los van alle inhoudelijke bepalingen altijd duidt op het andere, het extreme; op iets dat zich buiten de orde afspeelt. Is waanzin een ziekte van de geest, de belichaming van het kwaad of integendeel de uitdrukking van het goede en het ware? Verwijst het begrip naar de abnormaliteit van het individu of naar die van de samenleving? Rond deze vragen beweegt zich het denken over een verschijnsel dat zowel fascineert als beangstigt. De antwoorden plaatsen de waanzin vrijwel steeds in de dichotomie van goed en kwaad. Wordt de maatschappelijke orde fundamenteel bekritiseerd, dan is de waanzin het goede, wordt daarentegen de maatschappelijke orde als gegeven

verondersteld, dan is de waanzin het kwaad dat bestreden dient te worden. In beide gevallen wordt een moreel oordeel uitgesproken. In beide gevallen wordt aan de waanzin het zwijgen opgelegd.

Het westerse denken is wezenlijk dualistisch. Met allerlei wetenschappelijke en morele verfijningen fungeert de dichotomie van goed en kwaad als ordeningsprincipe en oriëntatiemiddel in een chaotiese wereld. Hoewel de inhoud van de beide polen steeds wisselt, is de dichotomie als zodanig door de eeuwen heen vrijwel onaangetast gebleven. De waanzin is één van de vele verschijnselen die met behulp van het dualistische 'of-of' worden ingedeeld. Maar terwijl andere verschijnselen tengevolge van die indeling gereduceerd worden tot één-dimensionale werkelijkheden, wordt de waanzin bovendien in zijn essentie aangetast. Juist de absolute breuk met het dualisme is wat de waanzin kenmerkt. Gek zijn betekent alles tegelijk zijn. Gek zijn betekent de tegenstrijdigheid leven, jenseits von Gut und Böse.

Als mogelijkheid is de waanzin deel van ieder van ons. Als - al dan niet tijdelijke - werkelijkheid is de waanzin het lot van enkelen. Zijn die enkelingen de verpersoonlijking van het kwaad, zijn zij profeten? Of leven zij misschien het goede noch het slechte leven, maar een onleefbaar leven aan gene zijde van de dichotomie?

Goed en kwaad

De mens is god noch duivel, maar een aards tussenwezen dat onzeker zijn weg zoekt in een complexe en onvolmaakte wereld. Een wezen dat reikt naar het goddelijke en dat door innerlijke en uiterlijke krachten naar het duivelse wordt getrokken. Het goddelijke of absoluut goede ligt achter de menselijke horizon als een onbereikbaar ideaal tegen de achtergrond waarvan de aardse werkelijkheid vaal en verdorven is. Het absolute kwaad lijkt (delen van) de mensheid soms danig in zijn greep te hebben, zeker in de twintigste eeuw. Tussen de uiterste polen van goed en kwaad bevindt zich een schimmenrijk: het dagelijks leven waarin de logika van een absolute dichotomie haar schaduwen werpt.

De dichotomie van goed en kwaad fungeert als ordeningsprincipe en oriëntatiemiddel in de chaotiese wereld die door mensen gekreëerd en gevreesd wordt. In die wereld sluiten goed en kwaad elkaar schijnbaar uit. Voortdurend moet er gekozen worden tussen goed óf kwaad; mensen, ideeën, handelwijzen, eigenschappen zijn steeds of het één of het ander. De bruikbaarheid en populariteit van een dergelijk rigide dualisme zijn gevolgen van het feit dat mensen het onderscheid tussen goed en kwaad laten samenvallen met het onderscheid tussen 'wij' en 'zij', het zelf en het andere. Het goede is steeds de norm, de norm steeds het goede - het dienen van de

norm staat gelijk met de vernietiging of neutralisering van zijn negatieve tegenvoeter. Het kwaad is elders, buiten de grenzen van het persoonlijke, nabije, eigene en bekende, het is de afwijking van de normen moet dus bestreden, bestraft of genezen worden.

Het zijn vooral vreemdelingen, misdadigers en gekken die het kwaad in zijn verschillende hoedanigheden symboliseren. Zij vormen het bewijs voor het gevaar dat 'ons' bedreigt. Via hun andere, dus afwijkende gedrag kan zowel het kwaad als het goede gedefinieerd worden. Normen bestaan nu eenmaal bij de gratie van het feit dat zij overtreden worden, iets valt nu eenmaal slechts te benoemen in relatie tot iets dat het niet is. Wie geestelijk gezond wil zijn, heeft de 'geesteszieke' nodig als een spiegelbeeld waarin de eigen gezondheid kan worden gelezen. In de strijd tegen het spiegelbeeld wordt de treffende gelijkenis mét dat spiegelbeeld onzichtbaar. Wie het kwade andere als brandpunt van het leven beschouwt, zal nooit twijfelen, noch aan de slechtheid van de ander, noch aan de goedheid van zichzelf. Slechts enkelen slagen erin aan dit extreme dualisme te ontsnappen, velen blijven - gewild of ongewild? - gevangen in de veilige dichotomieën van een gedachteloze wereld. De beul en het slachtoffer, de gek en de normale mens, de misdadiger en de wetsgetrouwe burger, de SS'er en de verzetsheld, zij staan als volledige karakters in een slecht toneelstuk tegenover elkaar. De beul, de gek, de misdadiger en de SS'er zien wij op straat, op de televisie en in de verschillende instituten als de spiegelbeeldige ander. De goede burgers zien wij dagelijks in de spiegel van onze badkamer. Dat wij beide, zowel de beul als het slachtoffer, zijn - in meer of mindere mate, potentieel of feitelijk, in verleden, heden of toekomst - gaat aan de meesten van ons voorbij. Een man die aan de gevaarlijke mythe van het extreme dualisme niet voorbij kon of wilde gaan, was M.S. Arnoni (1). Maar hij was dan ook een "afgestudeerde aan de universiteit van Auschwitz-Birkenau". Hij dacht, beschreef en leefde de mens als een wezen dat alle menselijke vermogens - ten goede en ten kwade - in zich verenigt. Zowel in de andere slachtoffers van de nazi's als in de nazi's leerde hij de mens en dus zichzelf kennen. Het gevaarlijke beschermingsmechanisme dat gekken (tijdelijk) ontvalt, sloeg Arnoni zichzelf doelbewust uit handen.

Het kwaad als ziekte

De holocaust is door zijn uitzonderlijke en systematische gruwelijkheid één van de weinige werkelijkheden in verband waarmee het kwaad als begrip

1 Arnoni, M.S., Moeder was niet thuis voor haar begrafenis, De Bezige Bij, Amsterdam, 1982.

nog gehanteerd wordt. Uit het vokabulaire van het min of meer sekuliere westen is het kwaad vrijwel verdwenen. Het morele universum van de ongelovige wordt beheerst door de schijnbaar mildere dichotomieën goed-slecht en gezond-ziek. Het zijn dichotomieën die niet werkelijk verschillen van hun voorganger. De werkelijkheden die ooit met het kwaad beschreven werden hebben een andere naam, echter geen andere inhoud of functie gekregen. Wat veranderd is, is de taal. En de morele taal van een sekuliere wereld wordt gedikteerd door juristen, psychiaters en andere medici. Als begrip heeft het kwaad plaats gemaakt voor juridiese en medies-psychiatrisse categorieën. De zondige mens van weleer is nu krimineel, ontoerekeningsvatbaar of (geestes)ziek.

How to be morally severe in the late twentieth century? How, when there is so much to be severe about; how, when we have a sense of evil but no longer the religious or philosophical language to talk intelligently about evil. Trying to comprehend 'radical' or 'absolute' evil, we search for adequate metaphors" (2).

Het juridiese apparaat neemt de individuele schuld voor zijn rekening die in termen van motieven verklaarbaar is. Slechte daden, ordeverstoringen en overtredingen kunnen met behulp van omschreven procedures binnen de orde beoordeeld en veroordeeld worden. Die orde schiet echter tekort waar het de beoordeling betreft van menselijk gedrag dat onverklaarbaar is, van lichamelijk en geestelijk lijden dat 'ongeneeslijk' is en van individuele misdaden die zo vaak begaan worden dat het beeld opdoemt van kollektieve in plaats van individuele schuld. Een voorbeeld van het laatste. De cijfers over verkrachting en incest, beide misdrijven in de zin der wet, doen vermoeden dat nauwelijks nog van strikt individuele schuld gesproken kan worden. Seksueel misbruik binnen en buiten het gezin blijkt zo vaak voor te komen dat de idee van kollektieve schuld de feiten nauwkeuriger lijkt te omschrijven. Het besef van kollektieve schuld echter zou de zekerheid van een goede orde ondermijnen; ter afwending van het gevaar laten strafrechters de verdachten van seksueel misbruik psychiatrisse onderzoeken. Een psychiatrisse vertoog 'bewijst' en onderstreept de *individuele* schuld en voorkomt dat een expliciet moreel oordeel moet worden uitgesproken. De ontoerekeningsvatbaar verklaarde dader wordt niet openlijk gestraft, maar behandeld. De orde koestert zich in de illusie dat de behandeling geen straf en de psychiatrisse diagnose geen oordeel is. Alle daders blijven uitzonderingen.

De mediese 'wetenschap' reguleert, benoemt en behandelt het kwaad dat

2 Sontag, S., *Illness as metaphor*, Farrar/Straus/Giroux, New York, 1977.

onbegrijpelijk en/of ongeneeslijk is. Sinds de Franse Revolutie worden politieke gebeurtenissen en systemen vergeleken met ziektes als cholera, syphilis en kanker, ziektes die met alle mogelijke middelen bestreden moeten worden. In de nationaal-socialistische propaganda werd veelvuldig gebruik gemaakt van ziekte-metaforen om groepen mensen te belasteren. Met de vergelijking van de joden met 'een kanker' werd opgeroepen tot geweld. De notie dat kanker dodelijk is biedt de rechtvaardiging voor radicale maatregelen. Zoals het kwaad moet de ziekte bestreden worden; medikalisering impliceert een principiële rechtvaardiging van geweld. En dus wordt het andere dat als bedreigend en kwaadaardig ervaren wordt, omschreven en behandeld als ziekte.

Ook op het nivo van de individuele schuld heeft het ziektebegrip het kwaad verdrongen. Uit de beelden over en de veronderstelde oorzaken van ongeneeslijke ziekten als aids en kanker blijkt dat een ziekte nog steeds beschouwd wordt als straf voor een zondig leven. De ziekte kan echter ook de zonde zelf benoemen, zoals in het geval van verslavings- en geestes'ziekten'. Lichamelijke ziekten (een tautologie, maar gezien de slechte gewoonte over 'geestesziekten' te spreken hier voor de duidelijkheid) die niet verklaard en/of genezen kunnen worden vallen ten prooi aan psychologisering. Zoals tuberculose eens beschouwd werd als de ziekte van hypergevoelige mensen die te weinig van het vulgaire leven hielden om te kunnen overleven, zo wordt kanker tegenwoordig geacht veroorzaakt te worden door onderdrukte agressie, zelfhaat en mateloosheid. Het onverklaarbare wordt schijnbaar verklaard en aldus onder menselijke controle gebracht. Psychologische 'verklaringen' maken het mogelijk genezing te verbinden met wilskracht. Waar de mediese wetenschap faalt, daar 'kiest' het zieke individu of zij de ongeneeslijke ziekte overleeft of niet. Terwijl de ziekte gepseudologiseerd wordt, worden het lijden en het afwijkende of kriminele en onverklaarbare gedrag waarmee mensen gekonfronteerd worden gemedicaliseerd. Opnieuw wordt het onverklaarbare schijnbaar verklaard. Het onbegrijpelijke krijgt een naam en wordt getransformeerd in een ziekte die met een medies instrumentarium tegemoet getreden moet worden.

Door de ziekte een psychologische en het lijden, het anders-zijn en de waanzin een mediese dimensie te verschaffen, kunnen de mediese wetenschap en het (geestelijk) 'gezonde' deel van de samenleving spreken van schuld wanneer dat uitkomt, uitgaan van onschuld als dat opportuun is. De zieke is schuldig als hij niet geneest, maar niet verantwoordelijk voor de genezing die op het konto van de mediese wetenschap geschreven wordt. De gek is in de zin der wet onschuldig, wat de medici betreft onverantwoordelijk en in de ogen der buitenwereld onberekenbaar en niet in staat tot oordelen en beslissen. Toch wordt de gek gestraft met opsluiting en/of

andere disciplinaire maatregelen, toch wordt de gek verantwoordelijk gesteld voor reacties op omstandigheden die bij 'gezonde' mensen als verzachtend zouden gelden, toch wordt de gek gekonfronteerd met beslissingen over haar of zijn leven die een groter gevaar opleveren voor de gezondheid dan eigen beslissingen ooit zouden kunnen. Omdat de gek geen ziekte heeft, maar *is* wat als ziekte wordt benoemd en behandeld, wordt de gek *zélf* bestreden met alle middelen die de medies-psychiatrische 'wetenschap' ten dienste staan.

De waanzin

In psychiatrische inrichtingen, door Foucault beschreven als 'religieuze gebieden zonder religie' (3) wordt de waanzin bewaakt en beoordeeld door de mediese 'wetenschap'. Psychiaters ontlene hun gezag aan de rede die zij vertegenwoordigen; niet als persoon maar als verpersoonlijking van die rede treden zij de redeloosheid tegemoet. De nederlaag van de waanzin is reeds georganiseerd in gezagsverhoudingen voordat een confrontatie heeft plaats gevonden. De waanzin wordt gevangen gehouden in een morele wereld.

Eens één van de vele ondeugden, is de waanzin nu een ziekte van de geest. Eens de onschuldige bezitter van verboden kennis - kennis waarvan de redelijke mens slechts fragmenten bezat -, is de waanzin nu de absolute redeloosheid zonder enige aanspraak op waarheid. Eens de onthuller van de razernij, de dierlijkheid, de begeerte en de onmogelijke mogelijkheid die in het hart van elk mens zetelden, is de waanzin nu het gevaarlijke en absoluut andere waarin niemand zichzelf nog wenst te herkennen. Het moeizame huwelijk tussen de rede en de waanzin is sinds lang ontbonden. De waanzin bevindt zich buiten de orde en heeft geen taal om binnen die orde van zich te doen spreken. Zou de waanzin nog worden bespot, beledigd en bestraft, dan zou hij tenminste nog contact houden met de wereld van de rede. Maar de openlijke vijandigheid van weleer heeft plaatsgemaakt voor onverschilligheid, dat wil zeggen voor medies-psychiatrische diagnostiek. Aan de waanzin is het zwijgen opgelegd, zijn taal wordt niet langer als taal erkend en dus niet langer gehoord. De waanzin is overgeleverd aan zijn eigen niet erkende waarheid. Verstrikt in een eindeloze monoloog met zichzelf wordt de waanzin zijn eigen gevangene. Aan de gevangenschap kan slechts een einde gemaakt worden door schuld te erkennen en de eigen waarheid op te geven. De weg van de waanzin terug naar de rede loopt via het ziekte-inzicht, dat wil zeggen via zelf-veroordeling en zelf-diskwalifikatie. Inzicht in de absurditeit van de eigen waan is de voorwaarde

3 Foucault, M., *Geschiedenis van de waanzin*, Boom, Meppel, 1975.

voor een herstelde relatie met de rede. Het inzicht komt tot stand door een voortdurende transformatie van de taal die de waanzin spreekt. De 'genezing' begint waar de waanzin van zichzelf vervreemdt en het oordeel van de arts verinnerlijkt. Ziekte-inzicht betekent de dood van de waanzin en de geboorte van een lege abnormaliteit die zichzelf langzamerhand vult met de aangedragen voorstellingen van normaliteit.

In een wereld die de waanzin beschouwt als een geestesziekte, wordt niet de waanzin bestraft en vernederd, maar -via 'symptomen' die zijn losgesneden van hun waarheid - de zieke. De straf is geen straf voor ketterse denkbeelden, maar een straf die weigert te erkennen straf te zijn. Een straf die, vermomd als behandeling, nog nauwelijks ervaren kan worden als teken van schuld of onschuld. De maatregelen die 'voor eigen bestwil' genomen worden leiden tot de verinnerlijking van het oordeel dat de bron van die maatregelen was. Omdat de waanzin als een kwaad zonder waarde of betekenis wordt beschouwd, zijn de medies-psychiatrische ingrepen per definitie gewelddadig. Het kwaad moet worden uitgeroeid. Als de zegswijze 'operatie geslaagd, patiënt overleden' ergens geldt dan is dat in psychiatrische inrichtingen. In de strijd tegen de waanzin is alles geoorloofd, ook als dit ten koste gaat van de patiënt. Onder het mom van wetenschappelijke objectiviteit wordt gebruik gemaakt van middelen die binnen de maatschappelijke orde ondenkbaar zouden zijn. Isoleercellen, zweedse banden, elektroshocks en psychofarmaca met als 'bij'werking hersenbeschadiging, zijn slechts aanvaardbaar ter bestrijding van iets dat die orde van buitenaf bedreigt.

De waanzin is het andere dat, als kwaad, beangstigt. Maar de waanzin is ook het andere dat fascineert als de dissidente of affirmerende differentie. Cooper ontdekt politieke patronen in elke waan; de waanzinnige is de ware dissident - gevaarlijk want onberekenbaar en spontaan, anders want kwaad denken en voelen op een ander nivo (4). Lyotard beschouwt de waanzin als een vorm van affirmatie, levensbeaming (5). Voor zowel Cooper als Lyotard is de waanzin de belichaming van het goede. Maar terwijl Cooper de waanzin beschouwt als een protest tegen de vervreemdende maatschappelijke krachten, is voor Lyotard juist het niet-kritische, affirmerende van de waanzin zijn wezen en zijn waarde. Minderheden als homo's, marginalen en gekken ontlene hun kracht aan de weigering zich te definiëren in relatie tot het centrum, de macht. Zij erkennen geen universele waarden, maar zeggen 'ja' tegen een 'patchwork' van wetten en zeden zonder centrum. Een veelvormige, altijd unieke minderheid zoekt niet naar de waarheid, het geluk of de eenheid, maar perspektiveert. Perspektiveren,

4 Cooper, D., Foucault, M., Sade, Der eingekreiste Wahnsinn, Suhrkamp, Frankfurt/M, 1979.

5 Lyotard, J.F., Das Patchwork der Minderheiten, Merve Verlag, Berlin, 1985.

stelt Lyotard, is de kracht van de zwakken die zonder waarheid en zonder einddoel ontsnappen aan de mimesis die de wet van de heren is.

"Es handelt sich dabei um eine Art Retorsion, um eine List oder einen Anschlag, durch welche die kleinen, die 'Schwächen' für einen Augenblick stärker als die Stärksten werden. Aus der Krankheit eine Waffen machen, sagte das Sozialistische Patientenkollektiv" (6).

Met de ziekte als wapen vormen gekken een soort redeloze voorhoede in de kleine oorlog tegen het sterke vertoog van de rede, de waarheid en de eenheid. Het andere vertoog van de waanzin is het 'ware' vertoog, één van de weinige vertogen die nog mogelijk zijn, aldus Lyotard, nadat in Auschwitz de hoop van het modernisme vernietigd is. Door de rol die Lyotard aan de waanzin toekent, plaatst hij deze ongewild weer in de dichotomie van goed en kwaad. Elementen van de waanzin die niet passen in de 'waarheid' van Lyotards postmodernisme worden aan het zicht van de theoretikus die over de waanzin leest, onttrokken. Want de waanzin is behalve het andere dat als belichaming van goed of kwaad buiten de orde staat, ook het 'zelfde' dat die orde met al zijn tegenstrijdigheden weerspiegelt.

De waanzin fungeert als spiegel voor een wereld die geen oplossing heeft voor de tegenstrijdigheden die ze heeft voortgebracht. De paradoxen van de waanzinnige wereld zijn de conflicten, tegenstellingen en tegenstrijdigheden van de werkelijkheid waarin wij leven. Een dualistische rede maakt maatschappelijke tegenstellingen beheersbaar met morele dichotomieën.

Goed en kwaad, rede en waanzin verhouden zich tot elkaar als het ik (of wij) tot de ander. De waanzinnige ander onderscheidt zich juist doordat het dualisties beheersingsmechanisme haar of hem ontvallen is. In de waanzin vallen de 'normale', elkaar schijnbaar uitsluitende tegenstellingen samen als werkelijkheden die zich naast, door en met elkaar doen gelden. De verscheurde mens die in de literatuur beschreven wordt komt in de gek tot leven. Maar terwijl een groot aantal mensen zich nog zal herkennen in het beeld van de mens dat Alexander Pope in 1733 schetste - het motto van dit artikel - beschouwen slechts weinigen de gek als evenbeeld. De schoonheid van het gedicht beschermt tegen de lelijkheid en het gevaar die deel uitmaken van de waanzin. Het relatieve verschil tussen het literaire beeld en de mens die de verscheurdheid lééft, is het verschil tussen herkenning en verwerping, melancholie en angst, goed en kwaad. De verscheurdheid is menselijk, het leven ervan is waanzinnig.

Niet in staat of bereid de tegenstrijdigheid te loochenen of de polen ervan

6 Lyotard, J.F., a.w., p. 45.

in ruimte en tijd te verdelen, raakt de gek gevangen in een universum dat groots want verschrikkelijk, verschrikkelijk want groots is. Goed en kwaad lopen in elkaar over, hoogtepunten en dieptepunten zijn niet van elkaar te onderscheiden, euforie en wanhoop, almacht en onmacht, angst en onverschrokkenheid lijken meer op elkaar dan op zichzelf. De waanzin weigert genoeg te nemen met een alledaagse, vermomde werkelijkheid. Reikend naar het ware en het goddelijke vindt de gek in zichzelf de paradoxale en meerduidige essentie van die werkelijkheid terug. De waanzinnige konfrontatie met de werkelijkheid is hard en leerzaam, verrijkend en ondermijnend. De breuk met het dualisme maakt van de gek een almachtige profeet die de wereld doorziet en de mensen aanklaagt, al dan niet opzettelijk, al dan niet expliciet. Dezelfde breuk echter maakt de gek eenzaam en tot de gevangene van een tegenstrijdige universum waarin elk houvast ontbreekt. Als waarheid en als verrijkende ervaring wordt de waanzin genegeerd of, zoals door Cooper en Lyotard, geïdealiseerd. Zijn ondermijnend karakter dient als één van de rechtvaardigingen voor de likwidatie van de waanzin, 'voor eigen bestwil'. Zijn eigenzinnigheid is het alibi van romantici de waanzin vast te klinken aan zijn revolutionaire fragmenten. De waanzin die wordt losgemaakt van zijn waarde, wordt een 'geestesziekte'. De waanzin die wordt gereduceerd tot zijn positieve krachten en losgesneden van zijn vernietigingszucht en angst wordt een vals en romanties plaatje.

Echter, niet alleen door anderen wordt de waanzin vastgeklonken aan slechts één van zijn vele gezichten. De 'anderen' zijn deel van de waanzin zelf; de voorstellingen die over hem bestaan heeft de waanzin in zich opgenomen. De waanzin leeft het oordeel dat over hem wordt uitgesproken, de schuld waarmee hij beladen wordt, de angst die hem omgeeft en de verachting die hem ten deel valt. Voortkomend uit een dualistische wereld verzet de waanzin zich tegen wat hij is, neemt hij afstand en observeert hij zichzelf met de ogen van die wereld. Wanhopig roept hij om genezing van wat ook hij als ziekte beschouwt. Opgesloten in de eenzame monoloog met zichzelf, verlangt de waanzin naar de 'normale' monoloog die tenminste lijkt op een dialoog.

De spiegel die de waanzin aan de redelijke wereld voorhoudt, reflecteert een verontrustend en angstaanjagend beeld. Bij nadere beschouwing blijkt de spiegel tevens een opening te tonen in de betonnen vesting die werkelijkheid heet. Als de verontrusting en de hoop van elkaar gescheiden worden dan breekt de spiegel. Kapot geslagen door een afwijzende rede die zich ook in het hart van de waanzin genesteld heeft, onthult de spiegel nog slechts fragmenten van een veelvormige en pijnlijke waarheid.

Jet Isarin is publiciste. Ze studeert filosofie aan de UvA. Ze publiceerde Eigenwaan, en is actief in de gekkenbeweging.